

CAPODOPERA

LIVADA CU VIȘINI de A.P. Cehov la Teatrul Național din Târgu Mureș

Din convorbirile regizorului György Harag cu actorii (consemnate în timpul repetițiilor de Valentin Marica, secretar literar al Teatrului Național din Târgu Mureș)

E greu să vorbesc despre această piesă și despre poziția autorului față de ea. În primul rând pentru că n-am fost niciodată „o forță” în disertațiile teoretice. Eu simt instinctiv ideile, gândurile autorului, deci voi fi subiectiv în ceea ce voi spune. Acum treizeci și ceva de ani, când am citit pentru prima oară piesele lui Cehov, nu m-am simțit atras de această literatură dramatică. Nu le-am găsit acea universalitate, acea frumusețe despre care citeam sau auzeam. Poate eram prea tânăr, poate așa era atmosfera atunci. Erau la modă piesele cu acțiune directă și concretă. Prin 1950 am avut ocazia să văd spectacole cu piesele lui Cehov la Moscova, în regia marelui Stanislavski. Ele mi-au întărit prima impresie, le-am simțit plictisitoare și neinteresante. Personajele mi s-au părut rupte de viață, niște marionete pe scenă, inundate de un lirism cu iz de melodramă, în spectacole în care, spre exemplu, cele trei surori aveau împreună, pe scenă, 180 de ani. Erau spectacole muzeale. Cam în aceeași perioadă, am văzut la București o montare frumoasă regizată de Moni Ghelester. Distribuția era remarcabilă, cu actori de mare forță dramatică. Dar o anume stare de

nostalgie, de autocompătimire a personajelor, pauzele lungi și inutile continuau să-mi dea un sentiment de insatisfacție estetică.

Abia mai târziu, prin 1967, când am văzut montarea lui Lucian Pintilie cu *Livada cu vișini* de la Teatrul „Bulandra”, am înțeles că aceste piese au și un alt aspect, că pot fi citite și tratate scenic și altfel, că există în scriitura lor și un subtext tragicomic care te emoționează. Am realizat că dramaturgia cehoviană cuprinde și altceva decât suferința unor personaje cu suflet frumos.

Întâmplător mi-a căzut în mână în acea perioadă și cartea cu scrisorile lui Cehov, adresate Teatrului de Artă din Moscova, prietenilor, soției etc.

Dramaturgul scria că pur și simplu nu înțelege ce a făcut Stanislavski cu piesele sale; își arăta dezaprobarea că i-a transformat vodevilurile în drame sentimentale. „Nu vreau așa!” nota el. Cum montările au avut totuși succes la public, regizorul fiind un mare artist și un spirit novator în epocă, Cehov a abdicat, de formă, în cele din urmă. Corespondența sa îi păstrează însă dezaprobarea și uimirea față de modul cum i-au înțeles contemporanii opera. Reprezentațiile lui Stanislavski – lucru foarte interesant – au influențat timp de 50 de ani teatrele lumii. Am văzut *Trei surori* la New York, *Livada cu vișini* la Londra – ele erau făcute parcă pe

tiparele acestui stanislavskianism nostalgic, sentimental. Eu începusem să-l văd și cu alți ochi pe Cehov. Astfel am pus în scenă întâi, în Iugoslavia, *Unchiul Vanea*, *Trei surori*, *Pescărușul*. Spectacolele au stârnit interes, fiind gustate de public și de oameni de teatru din Europa. Acasă însă simțeam că un spectacol Cehov cere mult, că printr-o montare a unei piese de Cehov trebuie să arăt ceva nou. Cu acest gând m-am oprit la *Livada cu vișini*. Atunci am descoperit (m-a ajutat în acest sens și o remarcă din corespondența lui Cehov) că personajele din *Livada cu vișini* nu sunt bune de nimic, n-au nici un gând, nici o idee, nu vor nimic. Sunt oameni inutili – cum scria Cehov. Acest lucru m-a șocat. Ei plâng, râd, se joacă cu viața, fac comedie din existența lor. Numai *Lopahin*, țăranul care a devenit bogat, și parvenitul lacheu *Iașa* sunt tari, moderni, agresivi, fără scrupule. Ceilalți plutesc în lume fără nici un scop, fără nici un sens, și, culmea, spun tot timpul locuri comune. Sentimentele sunt trecătoare, existența – închisă, opacă la lumea realului.

M-am gândit mult dacă această ipostază a personajelor este doar comică sau grotescă. M-am întrebat cum se poate, din această formă de viață, să scot vodevilul dorit de Cehov? Se poate acest lucru? Aș răspunde prin „Da” și „Nu”. Afirmatia e susținută de momentele de comedie ale piesei, negația, de propria mea formație, cenzură intelectuală sau tradiție. Mă captiva de multe ori poezia care există în text și nu puteam rezista la sublinierea acestor momente. E o permanentă dedublare a situațiilor, o trecere de la un tragism aproape elin, care se epuizează în trei minute, la farsă. Aici găsesc explicația de ce aceste personaje ale piesei nu au nici un sentiment

constant, de ce trec cu ușurință de la râs la plâns, de la petrecere la tristețe. *Liubovei Andreevna* i se năzare de câteva ori că trebuie să plece, dar renunță la fel de repede, lăsând totul la voia întâmplării. Eroii duc o viață ușuratică, sunt superficiali, deși totul apare încadrat într-o ambianță foarte frumoasă. *Livada cu vișini* are o anume poezie. Eroii sunt oameni eleganți, unii au acces la cultură, dar și acest lucru e superficial. *Gaev* trăiește fără să facă nimic, jucând biliard. Studentul *Trofimov* vorbește despre viitor, despre sensul umanității și despre filosofie, spune că trebuie să muncim și să mergem înainte, dar el nu muncește și nu întreprinde nimic. Singurele personaje care urmăresc un scop sunt cinicul *Iașa* și *Lopahin*, care nu au nici o legătură cu poezia livezii cu vișini. Reprezentația e un punct de vedere cu un unghi nou față de montările anterioare. Nu sunt sigur că e un spectacol desăvârșit și nu pot spune că e în exclusivitate cehovian. Poate un alt regizor va citi piesa mai bine, într-un mod mai inspirat. Simt însă că am reușit ceva deosebit, parcă nu-mi pot explica precis ce anume... cred că această plutire a eroilor, învăluiti într-o muzică ciudată, ruși de realitate nu în sens pozitiv, ci tragic și grotesc, în timp ce *Iașa* și *Lopahin* trăiesc pe pământ și fac ce vor din ei... Am văzut așa-zise montări contemporane Cehov, unde totul era întors pe dos – personajele apăreau cu puști-mitraliere, îmbrăcați în fasciști sau beți. Unor asemenea propuneri scenice nu le-am descoperit sensul, nu erau conduse de nici o idee majoră raportată la text și la lumea de azi. Teatrul modern, contemporan, este o noțiune foarte largă.

Reprezentatia de la Târgu Mureș am dorit-o un mod de citire contemporană

a unui text clasic, păstrându-i toate datele, dar tratându-le scenic prin prisma epocii noastre.

Sunt convins că lucrat după vechile tipare spectacolul ar cădea. Nimeni nu ar înțelege despre ce e vorba. Am încercat să aduc mai aproape de public această viață ciudată din dramaturgia lui Cehov.

Spectatorii sunt obișnuiți cu piesele care au intrigă și conflicte clare. În *Livada cu vișini*, totul e ca-n vis, dar am urmărit ca, prin imagini, prin unele interpretări de text, reprezentăția să devină captivantă și pentru publicul larg.

Am lucrat intens alături de un colectiv receptiv, inimos și dotat, și cu mare dăruire în a-l înțelege și interpreta pe Cehov.

În loc de Filmul spectacolului

Prima impresie a spectacolului e predominant vizuală. Iar primul gest stârnește în forță magia teatrului întregă. Când lumina din sală pălește, în fața solemnei cortine purpurii încărcată de fir și paiete a Teatrului din Târgu Mureș crește un culoar de lumină. În acest culoar pășește apăsător și precaut *Lopahin*—Fiscuteanu, prețându-se din priviri opulența faldurilor de pluș. Se oprește în mijloc și ridică o mână care ar vrea să mângâie, parcă, certitudinea valorii materiale. Dar, chiar în acea clipă, cortina pornește să se desfacă. Încet, cu voluptatea studiată a obiectului ce pare a fi devenit conștient de semnificația cu care s-a încărcat, alunecând cu grație printre degetele pe care le bănuim aspre.

Dinapoia cortinei ni se arată o perdeă de muselină vrâstată de fine broderii. În contra-lumină, un grup încremenit în așteptare. Umbra cernută a unui pat de

alamă și proiecția cenușie a unui dulap. *Lopahin* rostogolește prima replică și...

Din jurnalul repetițiilor Repetiția a VII-a – 10 ianuarie 1985

György Harag: Așa! Vreau să nu se rupă legătura de stil între actele unu și doi. La actul II, la început, să vedem – vă spun câteva idei, absolut haotic și fără nici o hotărâre de a le aplica în spectacol. Ce am văzut eu azi-dimineață, când eram între somn și trezie: pe scena goală apare Charlotta.

Cristian Ioan: Goală!

Mihai Gingulescu: Cu o șarlotă!

György Harag: Am crezut că aici sunt poante mai... Cu flinta de vânatoare, începe să împuște în stânga și în dreapta. Am mai văzut un copac singuratic care e și naturalist, dar are și ceva straniu. Oricum, aș vrea să încep în felul următor actul doi, chiar dacă nu e exact pe text: în șaretă stau *Ranevskaia* și *Gaev*, toți ceilalți stau în jurul șaretei, împing, trag, cântă, îmbrăcați ciudat, ca la o serbare câmpenească. Chiar și *Lopahin* vine, dar nu participă. Se dansează în jurul șaretei, este o atmosferă de „CARNAVALUL COSTUMELOR”...

Vasile Vasiliu: Și orchestra cântă tango...

György Harag: Nu știu ce-i cu voi astăzi! Au fost cinci glume... Această intrare ar exprima foarte mult. Petreci și dansezi, uitând de necazuri. Delir. După această scenă debordantă, ar urma o tăcere lungă. După grotesc – aducerea-aminte a realității. Parcă a ieșit toată energia din ei. Încep să se miște fiecare cu o stare de neputință. Se plimbă, se duc, se vede că nu mai au ce face... Momentul ăsta trebuie să aibă o ciudățenie logică. Nu știu să rezolv plastic... Cum să fie...